

Бібліографічні посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. (з наступними змінами) // ВВР України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.
2. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України від 18.07.2008 № 2789 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
3. *Кузьменко О.* Щодо доцільності запровадження інституту адміністративних послуг // *Право України.* – 2007. – № 3. – С. 15–17.
4. *Лагода О.С.* Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2007.
5. *Ochendowski E.* Prawo administracyjne, czesc ogolna. – Torun, 2001.
6. Закон про адміністративну процедуру ФРН: текст станом на 5 травня 2004 р. // Адміністративні процедури і адміністративне судочинство: Зб. матер. Німецького фонду міжнар. правового співробітництва. – К., 2006. – С. 34-84.
7. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: зарубіжний досвід і пропозиції для України / Авт.-упоряд. В.П. Тимошук. – К., 2003.
8. *Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С.* Адміністративний процес України: Навч. посібник. – К., 2007.
9. *Тимошук В.П.* Процедура прийняття адміністративних актів: питання правового регулювання: Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2009.

Надійшла до редакції 06.06.2011

А.В. Гуржій

здобувач

(*Національна академія внутрішніх справ*)

УДК 342.95

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Розкрито теоретичні проблеми визначення підстав адміністративної відповідальності. На основі аналізу провідних наукових концепцій сформульовано авторську дефініцію відповідного поняття. Обґрунтовано думку про необхідність закріплення поняття “підстави адміністративної відповідальності” в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: *адміністративний делікт, адміністративна юрисдикція, адміністративна відповідальність, підстави адміністративної відповідальності.*

Раскрыты теоретические проблемы определения оснований административной ответственности. На основе анализа ведущих научных концепций сформулирована авторская дефиниция соответствующего понятия. Обоснована необходимость закрепления понятия “основания административной ответственности” в Кодексе Украины об административных правонарушениях.

Ключевые слова: *административный деликт, административная юрисдикция, административная ответственность, основания административной ответственности.*

The theoretical problems of determination of grounds of administrative responsibility open up in the article. Based on the analysis of leading scientific conceptions authorial definition of corresponding concept is set forth. The necessity of fixing of concept "grounds of administrative responsibility" in the Code of Ukraine about administrative offences is grounded.

Keywords: *administrative delict, administrative jurisdiction, administrative responsibility, grounds of administrative responsibility.*

Постановка проблеми. Всебічний розгляд проблематики адміністративної відповідальності неможливий без визначення її підстав як «...головного чинника об'єктивізації адміністративної відповідальності» [1, с. 115] та «необхідної умови прикладного застосування адміністративних санкцій» [2, с. 24].

Будучи “відправною точкою” правозастосовного процесу, підстави відповідальності відіграють провідну роль в об'єктивізації адміністративно-деліктних відносин. Їх наявність активує адміністративно-деліктну норму, приводить у дію механізм її застосування. Одночасно вони виступають критерієм кваліфікації адміністративних деліктів (відсутність підстав адміністративної відповідальності свідчить про відсутність у діянні ознак адміністративного проступку) та засобом їх відмежування від інших правопорушень: кримінальних, цивільних, дисциплінарних тощо.

Проблема підстав адміністративної відповідальності безпосередньо пов'язана зі встановленням обсягу застосування заходів адміністративного стягнення, забезпеченням законності при притягненні до відповідальності, дотриманням прав і свобод громадян. Важливість їхнього визначення зумовлена нагальними потребами правозастосовної практики, ефективність якої прямо залежить від того, наскільки правильно і доцільно застосовується кожна адміністративно-деліктна норма.

На жаль, попри всю свою наукову та практичну значущість питання підстав адміністративної відповідальності досі не вирішене законодавцем. На відміну від Кримінального кодексу України, який містить розгорнуте визначення підстав кримінальної відповідальності, Кодекс України про адміністративні правопорушення (а рівно й інші акти вітчизняного законодавства) не дозволяє чітко ідентифікувати даний адміністративно-правовий феномен. Імпліцитне уявлення про нього можна сформулювати хіба що на основі ст. 7 КУпАП, згідно з якою “ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом”. Однак, вочевидь, таке уявлення буде усіченим і неповним. У наведеному положенні розкрито юридичну природу підстав адміністративної відповідальності, але не визначено їхню сутність. Іншими словами, законодавець не вказує, що саме слід ро-

зуміти під підставами адміністративної відповідальності, – він лише констатує обов'язковість їхнього законодавчого закріплення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Здавалося б, заповнити прогалину в правовому регулюванні підстав адміністративної відповідальності повинна доктринальна концепція, заснована на компромісі наукових думок та консолідованій позиції правничого загалу. Проте насправді це зовсім не так. У теорії адміністративного права не існує єдиного підходу щодо розуміння підстав адміністративної відповідальності, їх змісту та класифікації. Більше того, палітра наукових поглядів на підстави адміністративної відповідальності характеризується величезною широтою. Мало який інший адміністративно-правовий феномен отримав таку велику кількість суперечливих визначень, оцінок та інтерпретацій з боку сучасних правників. Мало яке інше поняття настільки по-різному тлумачиться в довідковій, навчальній і науковій літературі.

Так, наприклад, Г.Г. Забарний, Р.А. Калюжний та В.К. Шкарупа єдиною підставою адміністративної відповідальності вважають адміністративне правопорушення [3, с. 103]. Аналогічної точки зору дотримуються С.Г. Стеценко, С.В. Ворущило й Т.В. Кашаніна [4, с. 125; 5, с. 211; 6, с. 99].

У той же час, на думку Н.В. Сердюк, підставою адміністративної відповідальності може бути тільки процесуальний документ (постанова) про накладення адміністративного стягнення [7, с. 81].

З.С. Гладун розрізняє фактичну та процесуальну підстави адміністративної відповідальності. Причому під першою пропонується розуміти наявність у діянні особи складу адміністративного проступку, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення, а під другою – рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності [8, с. 123].

З точки зору С.Т. Гончарука, підставами для відповідальності за адміністративні проступки слугують: а) чинне законодавство про адміністративні правопорушення, передусім КУпАП (юридична підстава); б) факт вчинення особою адміністративного правопорушення (фактична підстава) [9, с. 97, 108]. У свою чергу, Є.М. Щербина вважає, що фактичною підставою адміністративної відповідальності слугує конкретне правопорушення, а юридичною – його юридичний склад [10, с. 96]. Російські правники О.Д. Заряєв та О.Д. Малков, навпаки, вважають факт вчинення делікту юридичною підставою адміністративної відповідальності [11, с. 215].

В одному з популярних підручників адміністративного права виділено три види підстав адміністративної відповідальності: фактичну (вчинення правопорушення), юридичну (наявність в діях особи ознак складу адміністративного проступку) та процесуальну (наявність про-

цесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності) [12, с. 135, 136]. Втім, міркування авторів підручника важко визнати цілком послідовними. Поряд із наведеною класифікацією вони згадують ще й про нормативні підстави відповідальності (норми КУпАП та інших актів законодавства про адміністративну відповідальність), а під фактичною підставою надалі розуміють “склад адміністративного проступку” [13, с. 137] та навіть “злочини, що не представляють великої суспільної небезпеки” [14, с. 140].

Схожу класифікацію пропонує В.Ю. Докучаєва, проте, на відміну від інших авторів, у якості процесуальної підстави адміністративної відповідальності вона розглядає процедуру накладення адміністративного стягнення, тобто адміністративно-деліктне провадження в цілому [13, с. 47]. Поділяючи цю точку зору, П.В. Макушев та О.Г. Ткаченко доводять, що процесуальною підставою адміністративної відповідальності є акт компетентного органу про накладення адміністративного стягнення [14, с. 93; 15, с. 449]. У свою чергу, Є.Є. Додіна вважає фактичною підставою адміністративної відповідальності “...не тільки адміністративне правопорушення (проступок), але й порушення норм інших галузей права, у випадках, прямо передбачених чинним законодавством” [16, с. 35].

На думку професора В.К. Колпакова, реальна юридична відповідальність настає за наявності трьох підстав: нормативної, складовою частиною якої є норма, що закріплює склад делікту; фактичної (правопорушення); процесуальної (правозастосовний, юрисдикційний акт) [17, с. 292, 293].

Ще один прибічник “триєдиної” концепції підстав адміністративної відповідальності М.В. Ковалів поряд з фактичною (вчинення проступку) та процесуальною (постанова про накладення стягнення) підставами виділив т.з. “об’єктивну” підставу. На його думку, такою є “наявність відповідної матеріальної норми, що забороняє здійснення такого діяння й установлює міру адміністративного стягнення...” [18, с. 152, 153].

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведені приклади цілком наочно ілюструють велике розмаїття та розбіжність наукових поглядів на феномен підстав адміністративної відповідальності. Представники адміністративно-правової науки здебільшого розходяться в баченні їхньої кількості й типології. Вони по-різному розуміють їхню природу, неоднаково тлумачать їх зміст. Навіть у рамках подібних концепцій наявні чималі розбіжності, котрі нерідко мають принциповий характер.

Що ж стосується специфіки існуючих підходів до розуміння підстав адміністративної відповідальності, то з цього приводу слід зазначити таке:

- по-перше, важко погодитись із тими вченими, які вичерпують перелік підстав адміністративної відповідальності фактом скоєння адміністративного проступку (правопорушення). І річ не лише в тому, що багато фактичних деліктів лишаються невиявленими, а особу порушника не завжди вдається встановити. Підставою для такого висновку є ще й те, що чинний КУпАП передбачає можливість звільнення від адміністративної відповідальності осіб, у діях яких мають місце всі формальні ознаки складу адміністративного проступку.

Наприклад, ст. 15 КУпАП передбачає, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. А відповідно до ст. 21 КУпАП особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, звільняється від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи правопорушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу.

З викладеного випливає, що навіть у разі встановлення порушника та офіційної (з відповідним процесуальним закріпленням) кваліфікації його вчинку як адміністративного делікту винну особу за певних обставин може бути не піддано адміністративному стягненню. Таким чином, фактичне вчинення адміністративного проступку далеко не завжди тягне за собою адміністративну відповідальність, а відтак не повинно вважатись її єдиною підставою;

- по-друге, викликає заперечення теза про те, що фактичною підставою адміністративної відповідальності можуть бути порушення не тільки адміністративно-правових норм, а й норм інших галузей права. Так, справді, охоронний вплив адміністративно-деліктних норм поширюється практично на всі сфери суспільного та державного життя, у тому числі на ті, які підпадають під дію інших юридичних галузей. Зокрема, адміністративно-деліктні норми охороняють цивільні, господарські, земельні, фінансові, трудові, сімейні та інші правовідносини.

Проте слід пам'ятати, що порушення норм інших галузей може тягнути за собою адміністративну відповідальність лише тоді, коли це передбачено адміністративно-деліктним законодавством. Кожне таке порушення – це не просто порушення норм окремої юридичної галузі (цивільного, сімейного, транспортного права тощо), але й порушення кореспондуючої адміністративно-деліктної норми. І в даному розумінні будь-яке порушення, котре слугує підставою адміністративної відповідальності, є адміністративним, незалежно від того, в якій сфері

або галузі воно вчиняється.

Саме з такої позиції виходить законодавець, який включив до Кодексу України про адміністративні правопорушення (підкреслено мною. – А.Г.) делікти загальнокримінальної спрямованості (як-то: дрібне викрадення чужого майна – ст. 51 КУпАП; незаконні посів та вирощування снодійного маку чи конопель – ст. 106-2 КУпАП; дрібне хуліганство – ст. 173 КУпАП; вчинення насильства в сім'ї – ст. 173-2 КУпАП і т.п.), а також делікти цивільно-правового типу (самовільне зайняття земельної ділянки – ст. 53-1 КУпАП; пошкодження внутрішнього обладнання суден – ч. 1 ст. 115 КУпАП; безквитковий проїзд – ст. 135 КУпАП etc.). І саме з такої позиції, на наш погляд, слід виходити теоретикам при визначенні фактичної підстави адміністративної відповідальності. Такою підставою в усіх випадках слугує фактичне посягання, передбачене адміністративно-деліктним законодавством;

- по-третє, на відміну від кримінального законодавства, перелік джерел адміністративно-деліктного права не вичерпується єдиним кодексом. Питання адміністративної відповідальності, в тому числі ознаки конкретних правопорушень, регулюються дуже широким колом нормативних актів, серед яких: два кодекси (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України) та низка законів України (наприклад, Закони “Про автомобільний транспорт”, “Про виконавче провадження” “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” та ін.).

Відповідно, в контексті визначення підстав адміністративної відповідальності слід вести мову про діяння (склади проступків), передбачені чинним адміністративно-деліктним законодавством, а не тільки КУпАП;

- по-четверте, видається необґрунтованим твердження про те, що підставою адміністративної відповідальності може бути скоєння злочину, який не становить великої суспільної небезпеки. У даному випадку має місце дещо непродумане “калькування” віджилих теоретичних положень, заснованих на приписах кримінального законодавства зразка кінця ХХ століття. Як відомо, минула редакція Кримінального кодексу України (1960 р.) передбачала можливість звільнення від кримінальної відповідальності особи із застосуванням до неї заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру чи громадського впливу.

Однак чинне кримінальне законодавство (див. КК України в редакції 2001 р.) не допускає можливості звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення. Зважаючи на це, для подібних тверджень сьогодні немає жодних реальних підстав;

- по-п'яте, дискусійний характер має точка зору, згідно з якою

фактичною підставою адміністративної відповідальності виступає склад адміністративного проступку. У теорії адміністративного права склад адміністративного проступку визначається як “спеціальна логіко-юридична конструкція, своєрідний шаблон, на основі якого фактичні ознаки будь-якого вчинку співвідносяться (зіставляються, порівнюються) з ознаками адміністративних проступків, передбачених чинним адміністративно-деліктним законодавством”. Склад делікту не повинен ототожнюватись із фактичним посяганням – він лише дозволяє зробити висновок про його суспільну небезпеку, конкретизувати його, вирізнити з-поміж решти подібних, обрати належний захід державного примусу. Будучи допоміжним інструментом адміністративно-правової кваліфікації, склад адміністративного проступку має суто юридичну природу. З огляду на це поділяємо думку тих науковців, які вважають склад правопорушення юридичною (а не фактичною) підставою адміністративної відповідальності;

- по-шосте, на наш погляд, процесуальною підставою адміністративної відповідальності слугує не адміністративно-деліктне провадження (і тим більше не процедура накладення адміністративного стягнення), а постанова в конкретній адміністративній справі. Саме остання приводить у дію правоохоронні відносини та, відповідно, підсумовує накопичення обставин, необхідних для виникнення відповідальності. І саме в ній закріплюються результати адміністративно-правової кваліфікації, формалізується висновок про застосування заходів відповідальності, визначається вид і розмір адміністративного стягнення.

Звісно, адміністративно-деліктне провадження як система норм, котрими регламентується порядок порушення й розгляду справ про адміністративні правопорушення, теж є необхідною умовою (підставою) адміністративної відповідальності. Сучасна правозастосовна практика знає чимало прикладів, коли недоліки або відсутність процесуального механізму унеможливлювали відповідальність порушника.

Так, наприклад, 16 листопада 2008 р. вітчизняний КУпАП було доповнено двома новими статтями: 122-4 “залишення місця ДТП” та 122-5 “порушення порядку встановлення і використання спеціальних сигнальних пристроїв”. При цьому законодавець не вніс кореспондуючі зміни до ст. 255 КУпАП, яка визначає коло осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні проступки. В результаті склалася патова ситуація: суди були не вправі накладати стягнення без адміністративного протоколу, натомість працівники ДАІ не мали права ці протоколи складати. Як наслідок, у переважній більшості випадків порушення, передбачені ст.ст. 122-4 та 122-5 КУпАП, лишались безкарними.

Однак з теоретичної точки зору більш правильним і обґрунтова-

ним буде розглядати кореспондуючі процесуальні норми як нормативну підставу відповідальності. У цьому слід погодитись із думкою професора В.К. Колпакова, який відносить до нормативних підстав адміністративної відповідальності: а) матеріально-правові норми, котрі закріплюють загальні питання адміністративної відповідальності (завдання і система законодавства про адміністративні правопорушення, підстави і суб'єкти відповідальності, система адміністративних стягнень, склади адміністративних проступків та ін.); б) адміністративно-процесуальні норми, які закріплюють провадження у справах про адміністративні правопорушення; в) організаційні норми, що закріплюють порядок створення, правове становище, підвідомчість суб'єктів адміністративної юрисдикції [17, с. 292, 293].

Що ж стосується процедури накладення адміністративного стягнення, то вона виконує суто виконавчу (виконавчу) функцію. Дана процедура розпочинається вже після винесення рішення у справі (тобто після того, як уповноважений суб'єкт юрисдикції констатував наявність об'єктивних підстав для відповідальності). По суті, вона є елементом адміністративної відповідальності й тому а priori не може виступати в ролі її підстави.

І, нарешті, по-сьоме, неможливо визнати бездоганними міркування авторів, котрі в якості єдиної підстави адміністративної відповідальності розглядають акт про накладення адміністративного стягнення. Здебільшого прибічники даного підходу аргументують свою позицію тим, що: "... і система норм, котрі закріплюють склади проступків, і адміністративно-процесуальне законодавство – все це лише об'єктивні передумови адміністративної відповідальності. У свою чергу, факт вчинення проступку далеко не завжди тягне за собою відповідальність порушника. Остання настає лише тоді, коли за фактом проступку розглянуто справу та прийнято відповідний акт (постанову, рішення тощо) про накладення стягнення)" [19, с. 81].

Однак при детальному розгляді цим аргументам (власне, як і концепції в цілому) бракує переконливості: 1) у словниковій літературі поняття "передумови" та "підстави" часто мають тотожне значення і визначаються, як: "вихідні положення, достатня причина, основа чого-небудь" [20]. Таким чином, з точки зору семантики висновок про те, що норми адміністративно-деліктного законодавства виступають передумовою (але не підставою) адміністративної відповідальності, є не зовсім коректним; 2) та обставина, що протиправне посягання не завжди тягне за собою реальну відповідальність, свідчить лише про одне: для настання адміністративної відповідальності потрібні й інші підстави: констатація складу проступку, наявність дієвого процесуального механізму etc; 3) науковий підхід, згідно з яким підставою юридичної відповідальності слугує не стільки факт делікту,

скільки відповідний процесуальний документ, містить паростки згубної ідеї про можливість застосування примусу без фактичних підстав. Дана концепція підсвідомо орієнтує суб'єкта адміністративної юрисдикції на те, що доведення причетності особи до вчинення делікту є чимось необов'язковим і вторинним, що головне – прийняти рішення у справі, і це вже саме по собі буде достатньою підставою для покарання людини. На наш погляд, вона погано корелюється з принципами адміністративної відповідальності (принципом законності, принципом обґрунтованості, презумпції невинуватості та ін.), а відтак – не повинна покладатись в основу галузевої теорії.

Висновки. З урахуванням викладеного та узагальнюючи провідні доктринальні концепції, вважаємо за доцільне виділити такі підстави адміністративної відповідальності:

нормативно-правову, котра охоплює весь масив юридичних норм, необхідних для кваліфікації протиправного посягання як адміністративного проступку, процесуального розгляду відповідної справи та прийняття у ній вмотивованого рішення;

фактичну – факт вчинення протиправного діяння, яке посягає на суспільні відносини, охоронювані санкціями адміністративно-деліктних норм;

юридичну – наявність у фактичному посяганні ознак складу адміністративного проступку;

процесуальну – прийняття компетентним органом (посадовою особою) рішення (постанови) про накладення адміністративного стягнення на порушника.

При цьому слід мати на увазі, що для надання реальної відповідальності необхідна констатація всіх зазначених підстав. Відсутність будь-якої з них означає неможливість притягнення особи до адміністративної відповідальності та застосування щодо неї санкцій адміністративно-деліктних норм.

Як уже зазначалося, чинне адміністративно-деліктне законодавство не містить визначення підстав адміністративної відповідальності, що аж ніяк не сприяє впорядкуванню правозастосовної, зокрема юрисдикційної, діяльності. За загальним визнанням науковців, ця “прогалина” має бути обов'язково усунута, а відповідна дефініція – закріплена в Загальній частині КУпАП. На наш погляд, при формулюванні відповідних законодавчих положень слід виходити з того, що вони повинні:

- орієнтувати суб'єкта адміністративної юрисдикції на всебічне та об'єктивне вивчення обставин справи (прийняття рішення щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності за жодних обставин не повинно виступати самоціллю);

- репрезентувати фундаментальні засади відповідальності за ад-

міністративні проступки, зокрема, принцип законності, суб'єктивне ставлення у вину, презумпцію невинуватості. Зокрема, в їхньому змісті має знайти відображення ідея, згідно з якою жодна особа не може бути піддана стягненню, доки її вину не буде доведено в законному порядку;

- втілювати конституційне положення про те, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення;

- визначати підстави не адміністративної відповідальності в цілому, а саме відповідальності за адміністративні проступки. Як відомо, за порушення адміністративно-правових норм поряд із стягненнями, що накладаються на фізичних осіб, вітчизняне законодавство передбачає можливість застосування санкцій щодо юридичних осіб, а також органів (посадових осіб) публічної адміністрації за порушення ними громадянських прав і свобод у сфері публічного адміністрування. По суті, це принципово різні види адміністративної відповідальності, кожен з яких має певну специфіку, у тому числі свої "власні" підстави. Оскільки чинний КУпАП регулює питання відповідальності фізичних осіб (читай – відповідальності за адміністративні проступки), то, природно, підстави саме цього виду відповідальності мають визначатися його нормами.

Виходячи зі сказаного, пропонуємо доповнити Розділ II Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 8-1 "Підстави відповідальності за адміністративні проступки" такого змісту:

1. Підставою адміністративної відповідальності фізичних осіб (відповідальності за адміністративні проступки) є вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад адміністративного проступку, передбаченого цим Кодексом та іншими законами України.

2. Особа вважається невинуватою у вчиненні адміністративного проступку і не може бути піддана адміністративному стягненню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено рішенням про накладення адміністративного стягнення.

3. Ніхто не може бути притягнений до відповідальності за той самий адміністративний проступок більше одного разу.

Бібліографічні посилання

1. *Возиянов А.А.* Понятие и основания административной ответственности // Человек и право. – 2010. – № 12. – С. 111-119.
2. *Стадниченко Р.В.* К вопросу об основаниях административной ответственности // Вестник Омск. Ун-та. Серия Право. – 2005. – № 2. – С. 19-27.
3. *Калюжний Р.А., Забарний Г.Г., Шкарупа В.К.* Адміністративне право України: Навч. посіб. – К., 2003.
4. *Стеценко С.Г.* Адміністративне право України: Навч. посіб. – К., 2007.
5. *Кашанина Т.В., Кашанин А.В.* Основы российского права. – М., 2000.
6. *Ворушило С.В.* Шляхи оптимізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря // Вісник Запоріж. юрид.

ін.-ту ДДУВС. – 2009. – № 4. – С. 97-106.

7. *Сердюк Н.В.* Теоретические проблемы административной ответственности // Вестник Перм. ун-та. Юрид. науки. – 2005. – № 5. – С. 77-83.

8. *Гладун З.С.* Адміністративне право України: Навч. посіб. – Тернопіль, 2004.

9. *Гончарук С.Т.* Адміністративне право України: Навч. посіб. – К., 2000.

10. *Щербина Є.М.* Класифікація складів адміністративних правопорушень правил благоустрою територій населених пунктів // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 96-100.

11. Ювенальное право / А.А. Анисимов, С.А. Буданов, В.Ф. Воробьев; Под общ. ред. А.В. Заряева, В.Д. Малкова. – М., 2005.

12. Адміністративне право України / Т.О. Коломоєць, С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук; За ред. Т.О. Коломоєць. – К., 2008.

13. *Докучаєва В.Ю.* Фактичні підстави для притягнення до адміністративної відповідальності у сфері охорони історичних і культурних цінностей // Право і безпека. – 2009. – № 5. – С. 45-48.

14. *Макушев П.В.* Адміністративна відповідальність як правовий інститут // Науковий вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2008. – № 2. – С. 447-452.

15. *Ткаченко О.Г.* Загальна характеристика та особливості адміністративної відповідальності за передачу заборонених предметів в установи виконання покарань // Форум права. – 2009. – № 4. – С. 89-97.

16. *Додіна Є.Є.* Митні правопорушення в системі адміністративних деліктів // Митна справа. – 2010. – № 2. – С. 31-38.

17. *Колтаков В.К.* Адміністративне право України: Підруч. – К., 1999.

18. *Ковалів М.В.* Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері пасажирських перевезень на залізничному транспорті // Науковий вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 3. – С. 151-158.

19. *Сердюк Н.В.* Теоретические проблемы административной ответственности // Вестник Перм. ун-та. Юрид. науки. – 2005. – № 5. – С. 77-83.

20. Новый толково-словообразовательный словарь русского языка / Под. ред. Т.Ф. Ефремовой. – М., 2000.

Надійшла до редакції 24.06.2011

О.О. Буцьких

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.95

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «НОВОВІЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ» У ТЕОРІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Зроблено правовий аналіз теоретичного визначення поняття «нововиявлені обставини» як інституту адміністративного процесу. Розглянуто різні точки зору з приводу визначення даної дефініції у вітчизняній та зарубіжній правовій літературі, а також зроблено спробу авторського визначення поняття «нововиявлені обставини» як стадії адміністративного судочинства.

Ключові слова: нововиявлені обставини, адміністративний